

НАЧЕЛА НАУКЕ О КЊИЖЕВНОСТИ

1.

Међу темељним начелима науке о књижевности, три заслужују сасвим посебну пажњу. То су:

*Начело афирмације,
Начело актуализације и
Начело проблематизације.*

Ова три начела у потпуности изражавају све оне законитости на чијим се основама развијају бројни облици широког и сложеног подручја књижевних проучавања и знања.

Може се, штавише, рећи да свако од поменутих начела представља кључ, односно отвара поље засебне литерарне дисциплине – на пример *критике*, или *књижевне историје* и *компаративистике*, или *теорије књижевности*.

2.

Међутим, схватање да начела о којима је реч делују издвојено и да су, према томе, довољна сама себи, било би више него поједностављено. Управо супротно: она су уско повезана, упућена једно на друго, у сталном са-дејству, и само крајња ауторска настојања одлучују о томе које ће начело однети превагу над другима.

У текстовима у којима се *начело афирмације* потврђује као доминантно, имамо, тако, посла превасходно с *књижевном критиком*.

У радовима, пак, *књижевно-историјској* и *ујоредно-књижевној* смера преовлађује *начело актуализације*.

Најзад, у теоријским, естетичким, књижевно-филозофским преиспитивањима најдубље се испољава трећи принцип – начело проблематизације.

3.

Неопходно је, такође, свратити пажњу и на *наличја* трију темељних начела, на њихову притајену, не мање активну, у извесноме смислу сиренску природу и глас.

Тако је начелу *афирмације* супротност начело *нејаације*.

Као противно начелу *актуализације* јавља се начело *неутрализације*.

А другу, невидљиву па ипак свеприсутну страну начела *проблематизације* представља начело *канонизације*.

4.

Класификација је, наравно, схематска и далеко је од сваке претензије на савршеност. Јер савршених подела нема нити их може бити. Чим неку класификацију захвати вирус самосврховитости, она губи свој предмет (постаје беспредметна). Никаква, чак ни – за ову прилику претпостављена – „негативна“ телеологија не може ту бити ни од какве помоћи.

Предложеном разврставању се, упркос томе, не могу оспорити одређене предности.

Рецимо, *корисносћ*. Наша класификација несумњиво је способна да, редукујући карактеристике (што је поступак ван којег никаква класификација није могућа), ствара низове или корпусе (дела, текстова итд.) над којима се свакодневно може спроводити генолошко-таксономска контрола.

Друго, предложена класификација је *конструктивна*: нуди један такав механизам распоређивања литерарних појава, који је у стању да те појаве – независно од свих изазова апстраховања – премешта и сврстава искључиво према њиховим изворно генеричким својствима.

И треће, класификација је *испиривачко-творилачка*: условљава такав процес сазнавања, одвајања и груписања

чињеница који – започет у атмосфери извеснога броја радних претпоставки или, најпросто, одређене интуитивне процене – проналази, на крају, своју праву меру у јасно формулисаним научним хипотезама.

5.

За класификацију као такву, то је захтев без чијег се испуњења она удаљује од свог појма: мора, с једне стране, бити у стању да – користећи се сумом ранијих сличних искустава – омогући издвајање и систематисање „оних особина проучаваних објеката који ће бити најзначајнији путоказ ка њиховој природи“ (М. Коен, Е. Нејгел), а с друге – да своје сопствено, *ново* искуство, применом на новој грађи, провери, усаврши и тиме учини још делотворнијим.

6.

На мој предлог поделе, односно *прихваћања* целине књижевног знања из *искуства* темељних његових начела, ваља, дакле, гледати првенствено с *практичне* стране.

У предлогу су, као што се види, повучене само најопштије линије понуђене типологије, назначени принципи око којих свака од тих глобалних оријентација у проучавању књижевности организује свој дискурс, одређена њихова полазишта, именовани крајњи циљеви, дефинисана жанровска припадност.

Али је такође истакнуто да ниједноме од поменутих начела није циљ (јер му то није у нарави) да изгради потпуно самосталну структуру, чиме се жели рећи како између њих постоји читава једна мрежа односа, и како је степен њихове узајамне повезаности толико висок да одлуку о припадности, то јест о превази овог или оног начела доноси заправо – жанр.

Према томе, намера ми није била да делим већ да – користећи се разврставањем по мерилима која досадашња теорија књижевности није употребљавала – скренем пажњу на

опасности које од латентних постају реалне, и погубне, ако се само без јасног и унапред утврђеног циља с неке условне поделе пређе на њену дословну примену.

Ова ограда утолико је неопходнија што исходиште било којег аналитичко-критичког предузећа никад не може бити подела сама, чак и да је – дозволимо ту могућност – савршена.

То је општепозната ствар:

Поделе су увек помоћно средство, инструмент, можда водич на замршеном путу – ништа више од тога. У сваком случају, тајна за којом се трага никада није у њиховом поседу.

7.

Па ипак, поделе и разликовања једна су логички и теоријски разумљива нужност. Ако још израстају из познавања свога предмета и стварног стања у области на коју се односе, њихова практична вредност постаје неоцењива.

Поделе тада не разједињују; напротив, усмеравајући на концентрисано и узастопно осветљавање појединачних региона, омогућују открића и доводе до сазнања која онда, у накнадном захвату, не само што изнутра мењају и унапређују област у целини, него и дају смернице за будућа истраживања.

Управо тако треба примити поделу изведену на почетку овог рада. Њен циљ није да доведе у питање суштинско јединство целокупнога досадашњег знања о књижевности – било би то апсурдно – већ да истакне могуће опште правце с њиховим руководним начелима, односно да пронађе нове повољне положаје за промишљеније и далекосежније испитивање литерарног феномена у свима његовим испољавањима: естетским, сазнајним, друштвеним, антрополошким, појмовним...

Jovan Pejčić

THE PRINCIPLES OF LITERARY SCIENCE

Classification

1.

Among the ground principles of literary science, three of them deserve particular attention. Those are:

*The principle of affirmation,
The principle of actualization and
The principle of problematization.*

These three principles fully express the rules whose grounds offered numerous forms of wide and complex areas of literary studies and knowledge.

Moreover, we could say that each of the aforementioned principles represents a key, that is, opens a field of separate literary discipline- for example *criticism*, or *literary history* and *comparatistics*, or *literary theory*.

2.

However, the view that these principles act separately and therefore are, accordingly, self-sufficient, would be more than simplified. On the contrary: they are tightly connected, coordinated in action, and solely the final endeavors of the author to overbalance which principle would be more emphasized than the other.

In the texts where the principle of *affirmation* predominates, we are primarily dealing with *literary criticism*.

Nevertheless, in the papers of *literary-historical* and *comparative-literary* orientation the principle of *actualization* is the most

emphasized aspect.

Finally, in *theoretical, aesthetic, literary-philosophical* studies the principle of *problematization* reflects its utter meaning.

3.

It is necessary that we pay attention to the *inside* of these three ground principles, to their concealed, but not less active, *siren* nature and voice.

In that sense, the principle of *affirmation* is the opposite from the principle of *negation*.

As opposed to the principle of *actualization* there is the principle of *neutralization*.

The other, invisible but omnipresent side of the principle of *problematization* is the principle of *canonization*.

4.

This classification is, naturally, schematic and far from any aspiration to perfection. There are no perfect classifications. As soon as a particular classification is caught in itself, it loses its subject (becomes pointless). There is no, even- for this occasion presupposed- *negative* teleology that could be of any help in this case.

However, certain advantages, in spite of that, can not be disputed.

For example, *usefulness*. Our classification is, undisputedly, capable of, reducing the characteristics (which is the procedure outside of which no classification is possible), creating the sequences or corpuses (works, texts, etc.) that could be genealogically and taxonomically controlled.

Secondly, suggested classification is *constructive*: it gives a mechanism of classifying literary subjects capable of permuting and categorizing those subjects solely according to their immanent generic characteristics.

And thirdly, classification is *research-formative*: it conditions

the process of understanding, separating and grouping of the facts that – being started in the atmosphere of certain number of assumptions or specific intuitive assessments – finds, at the end, its real measure within clearly defined scientific hypothesis.

5.

For classification as such, that is a request without whose fulfillment it drifts apart from its notion: it has to, on the one hand, be capable to – using the sum of earlier similar experiences – make possible the extraction and systematization of those characteristics of studied objects that would be the most significant road sign toward their nature (M. Cohen / E. Nagel), and on the other hand – to check, perfect and make more efficient its own, *new* experience, by the use of new structures.

6.

When it comes to our suggested classification, that is, the acceptance of the complete literary knowledge from the *trinity* of its ground principles, it should be observed primarily from the *practical* point of view.

In the suggestion, as shown, we underlined the most common instances of given typology, marked the principles around which every one of those global orientations within literary studies organizes its own discourse, determined their starting points, named the final goals and defined the genre.

It has been pointed out that neither of the principles aspires (for that is not in their nature) to make its own structure, and what we want to say is that, among them, exists a whole net of relations and the extent of their affiliation is so high that the decision of affiliation, that is, the predominance of one or another principle, makes the genre itself.

Accordingly, our intention was not to divide but – using the classification that literary theory has not used yet – point out the dangers that become realistic rather than latent, and also ruinous,

if one tries to (without clear and established goal) switch from a hypothetical classification to literal application.

This reserve is even more necessary having in mind that the classification itself can never be the final origination of any analytical or critical endeavor, even being – let us offer that possibility – completely perfect.

That is a well-known thing:

Classifications are always just a device of assistance, an instrument, maybe even a guide on a tricky road – nothing more than that. In every case, the secret that is being pursued is never in their possession.

7.

However, classifications and distinctions are logical and theoretical necessity, especially if they emerge from some real situation in the field to which they apply to; in that case, these classifications become inestimable.

The classifications then do not disunite; on the contrary, pointing towards focused and repeated illumination of singular regions, they encourage discoveries and lead to knowledge that, later, not just changes the area in its core, but gives guidelines for some future researches.

That is precisely how we should receive the classification represented at the very beginning of this paper. The aim of such classification is not to question immanent unity of our knowledge about literature – that would be absurd – but to point out the possible general movements with their ground principles, that is, to find new beneficial positions for more thorough and far-reaching research of literary phenomenon within its all manifestations, as well as the literary science in its totality as a phenomenon of literature in all of its appearances: aesthetical, cognitive, social, anthropological, notional...

Translation by
Tijana Popović